

AXLOQIY QADRIYATLARNI QO'LLASHDA IJTIMOIIY
INSTITUTLARNING O'RNI

X.U.Samatov

Ilmiy rahbar.

Mirkamol Egambergenov

Toshkent Axborot Texnologiyalari Universiteti

Samarqand filiali Kompyuter injiniringi fakulteti KI24-03 guruhi talabasi.

Telefon raqam: +998770303112

Elektron pochta manzili: ergashov1ch3112@gmail.com

Anotatsiya; Mazkur maqolada axloqiy qadriyatlar tushunchasi, ularning jamiyat hayotidagi ahamiyati va ularni amalga oshirishda ijtimoiy institutlarning tutgan o'rni tahlil qilinadi. Oilaning, ta'lim muassasalarining, diniy va davlat institutlarining bu boradagi roli ilmiy asosda yoritilgan. Muallif axloqiy qadriyatlarning barqaror jamiyatni shakllantirishdagi o'rni va hozirgi davrdagi dolzarb muammolarni ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Axloqiy qadriyatlar, ijtimoiy institutlar, oila, ta'lim, jamiyat.

Annotation: This article examines the concept of moral values, their importance in social life, and the role of social institutions in implementing them. The functions of the family, educational institutions, religious and state structures are analyzed. The author highlights the importance of moral values in building a stable society and discusses current challenges in this area.

Keywords: Moral values, social institutions, family, education, society.

Аннотация: В данной статье рассматривается понятие нравственных ценностей, их значение в общественной жизни и роль социальных институтов в их реализации. Анализируется функция семьи, образовательных учреждений, религиозных и государственных структур. Автор подчеркивает значение

нравственных ценностей в построении стабильного общества и раскрывает актуальные проблемы настоящего времени.

Ключевые слова: *Нравственные ценности, социальные институты, семья, образование, общество.*

Axloqiy qadriyatlar – bu jamiyatda qabul qilingan, odamlar xatti-harakatlarini tartibga soluvchi, ularning o‘zaro munosabatlariga yo‘naltiruvchi umumiy tamoyillardir. Ushbu qadriyatlar jamiyatning barqarorligi, fuqarolarning ongli faoliyati va madaniy rivojlanishida asosiy omillardan biridir. Ijtimoiy institutlar – oila, maktab, diniy tashkilotlar, OAV va davlat muassasalari – ushbu qadriyatlarni shakllantirish va mustahkamlashda muhim rol o‘ynaydi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ta’kidlaganidek: “Milliy o‘zlikni saqlab qolish va uni boyitish, ayni vaqtda global dunyoga ochilish — bu murakkab, ammo zarur yo‘l.” (Mirziyoyev Sh.M. *"Yangi O‘zbekiston strategiyasi"*, 2021-yil, 25-bet). Axloqiy qadriyatlar yuksak insoniy fazilatlar – halollik, adolat, mehr-oqibat, sabr-toqat, fidoyilik kabi tushunchalarni o‘z ichiga oladi. Bu qadriyatlar inson ongida shakllanib, ularning amaliy faoliyatida namoyon bo‘ladi. Axloqiy qadriyatlar shaxsiy hayotda – yaqinlarga, do‘stlarga, qo‘shnilarga bo‘lgan munosabatda – muhim rol o‘ynaydi. Shu bilan birga, ular ijtimoiy hayotning barcha sohalarida, masalan, ish joyida, ta’lim muassasalarida, davlat boshqaruvida ham asosiy tamoyil sifatida xizmat qiladi. Insonning axloqiy fazilatlarini uning jamiyatdagi obro‘si, ijtimoiy mas’uliyati va fuqarolik burchini ado etishda muhim omildir. O‘zbekiston xalq ma’naviyatining buyuk namoyandasi Abdulla Avloniy axloqiy tarbiyaning jamiyat hayotidagi o‘rnini quyidagicha ifodalagan: “Axloq degani – insonni inson qiladigan odob va fazilatlar majmuidir.” (Avloniy A. *"Turkiy guliston yoxud axloq"*, 1913-yil, 12-bet). Zamonaviy jamiyatda axloqiy qadriyatlarning ahamiyati yanada ortib bormoqda. Axborot texnologiyalari, globallashuv va madaniy xilma-xillik fonida axloqiy mezonlar ko‘p hollarda tanazzulga yuz tutmoqda. Shu sababli, axloqiy qadriyatlarni asrash va yosh avlod ongiga singdirish dolzarb vazifadir. Bu borada nafaqat oila va ta’lim muassasalari, balki davlat siyosati, ommaviy axborot vositalari va diniy institutlar ham muhim rol

o'ynaydi. Shu nuqtai nazardan qaralganda, axloqiy qadriyatlar jamiyat taraqqiyoti va insoniylik poydevori sifatida e'tirof etilishi kerak. Ular nafaqat kishilar orasidagi tinchlik va totuvlikni ta'minlaydi, balki xalqning umumiy madaniy saviyasini, ijtimoiy birdamlikni va ma'naviy barqarorlikni belgilab beradi. Oila – bu jamiyatning eng muhim ijtimoiy instituti bo'lib, axloqiy qadriyatlarning shakllanishi, avloddan-avlodga uzatilishi va mustahkamlanishida beqiyos o'rin tutadi. Har bir insonning ilk ijtimoiy tajribasi aynan oilada boshlanadi. Bola ilk bor mehr, muhabbat, hurmat, sabr-toqat, halollik, mas'uliyat kabi tushunchalarni ota-ona va yaqinlarining xatti-harakatlarida ko'radi hamda o'rganadi. Bu esa uning shaxs sifatida shakllanishiga, jamiyatda o'z o'rnini topishiga asos bo'ladi. O'zbekistonda oila qadimdan muqaddas maskan, tarbiyaning beshigi sifatida e'tirof etilgan. Milliy qadriyatlarimizda ota-onani hurmat qilish, kattalarga itoatkorlik, kichiklarga mehr ko'rsatish singari axloqiy me'yorlar aynan oilada shakllanadi. Bu borada huquqiy asos sifatida xizmat qiluvchi muhim hujjat – “Oila kodeksi”da quyidagicha ta'kidlangan: “Farzandlar ota-onaning parvarishi ostida axloqiy jihatdan barkamol bo'lib ulg'ayishi zarur.” (*O'zbekiston Respublikasi Oila kodeksi, 1998-yil, 3-modda*). Oilaning axloqiy tarbiyadagi o'rni nafaqat farzandga to'g'ri yo'l ko'rsatishda, balki jamiyatga foydali shaxs yetishtirishda ham muhim sanaladi. Bu borada atoqli pedagog va ma'rifatchi Abdulla Avloniy shunday degan edi: “Oila tarbiyasi – millat kelajagining eng asosiy negizidir.” (*Avloniy A. “Turkiy guliston yoxud axloq”, 1913-yil, 24-bet*).

Bugungi kunda zamonaviy texnologiyalar, ommaviy axborot vositalari va global madaniy ta'sirlar oilaning axloqiy tarbiyadagi rolga muayyan ta'sir ko'rsatmoqda. Bu holat ayrim hollarda yoshlarning ma'naviy tanazzulga yuz tutishiga sabab bo'lmoqda. Shuning uchun ham oilada farzandlar bilan doimiy muloqotda bo'lish, ularni ijtimoiy muammolardan xabardor qilish va milliy-axloqiy qadriyatlar ruhida tarbiyalash dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda. Yuqoridagilardan kelib chiqib aytish mumkinki, oila axloqiy qadriyatlarning boshlang'ich o'chog'i sifatida har doim markaziy o'rinda turadi. Sog'lom oila – sog'lom jamiyatning kafolati, barkamol avlod tarbiyasining asosiy omilidir. Ta'lim muassasalari shaxsning barkamol yetishishida asosiy rol o'ynaydigan ijtimoiy institutlardan biridir. Ta'lim faqat nazariy bilim berish

bilan cheklanmay, yosh avlodni axloqiy jihatdan tarbiyalash, ularda fuqarolik ongini, Vatanga sadoqat, odob va burch tuyg'ularini shakllantirishga xizmat qilishi lozim. Maktab, kollej, litsey va oliy o'quv yurtlari yoshlar ongiga halollik, mehnatsevarlik, hurmat, bag'rikenglik kabi yuksak axloqiy fazilatlarni singdirish orqali sog'lom jamiyat barpo etishga hissa qo'shadi. O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti I.A. Karimov bu borada quyidagicha fikr bildirgan: "Yoshlarga faqat bilim emas, balki qalb tarbiyasi ham kerak." (*Karimov I.A., "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch", 2008-yil, 34-bet*). Shuningdek, davlatimiz tomonidan qabul qilingan "Ta'lim to'g'risida"gi qonun va "Milliy dastur"larda ham tarbiyaning ustuvorligi alohida ta'kidlangan. Ayniqsa, maktabgacha ta'lim bosqichidan boshlab axloqiy me'yorlar, ijtimoiy qadriyatlar va milliy an'analarni o'rgatish davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biridir. Diniy institutlar, xususan masjidlar, diniy ta'lim muassasalari va ulamolar jamiyatda axloqiy qadriyatlarning mustahkamlanishida muhim o'rin tutadi. Islom dini insonni ma'naviy tozalikka, halollik, sabr, adolat, mehnat va mehr-muruvvatga undaydi. Diniy manbalar va imom-xatiblar targ'ibotlari orqali odamlar hayotiga ijobiy ta'sir ko'rsatuvchi axloqiy tamoyillar shakllanadi. Diniy institutlar ayniqsa yoshlar o'rtasida axloqiy buzilishlarning oldini olish, ma'naviy bo'shliqni to'ldirish va ekstremistik oqimlarga qarshi immunitetni shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi. O'zbekiston musulmonlari idorasi, diniy ta'lim maktablari hamda mahalla masjidlari orqali olib borilayotgan diniy-ma'rifiy ishlarda bu maqsadlar asos qilib olingan. Zamonaviy axborot makonida ommaviy axborot vositalari (OAV) va ijtimoiy tarmoqlar kishilar, ayniqsa yoshlarning ongiga kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. Internet, televideniye, radio va ijtimoiy media platformalar insonlar axloqiy qarashlariga bevosita ta'sir etuvchi vositalar sifatida maydonga chiqdi. Shu sababli, bu vositalar orqali tarqatilayotgan axborotlar mazmuni, ma'naviy va axloqiy jihatdan sog'lom bo'lishi lozim. Ijtimoiy tarmoqlar yoshlar orasida tezkor aloqa va fikr almashish vositasi bo'lishi bilan birga, ularning axloqiy qarorlariga ham ta'sir etadi. Salbiy kontentlar – zo'ravonlik, behayolik, yolg'on, kibr va nafrat targ'ib qiluvchi materiallar yosh ongiga zarar yetkazishi mumkin. Shu bois axborot xavfsizligini ta'minlash, yoshlar ongini filtrlangan, ijobiy qadriyatlar asosida shakllantirish ijtimoiy mas'uliyatli

harakatlarni talab etadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 21-dekabrda "Axborot makonida yoshlar ma'naviyatini himoya qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmonida OAV va internetdagi kontentlarni nazorat qilish, yoshlar ongini axloqiy jihatdan sog'lom ma'lumotlar bilan to'ldirish bo'yicha muhim vazifalar belgilab berilgan. Axloqiy qadriyatlar jamiyat taraqqiyotining asosi hisoblanadi. Ularni shakllantirish va mustahkamlashda ijtimoiy institutlar – oila, maktab, diniy tashkilotlar, ommaviy axborot vositalari va davlat muassasalari – o'zaro hamkorlikda ishlashi lozim. Shu tarzda sog'lom, barqaror va ma'naviy yetuk jamiyat qurish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Avloniy A. *Turkiy guliston yoxud axloq*. – Toshkent: 1913. – 64 b. – 12-bet.
2. Oila kodeksi, O'zbekiston Respublikasi. – Toshkent: 1998. – 3-modda.
3. Mirziyoyev Sh.M. *Yangi O'zbekiston strategiyasi*. – Toshkent: O'zbekiston, 2021. – 432 b. – 25-bet.
4. Karimov I.A. *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008. – 176 b. – 34-bet.
5. *Qur'oni Karim*, Niso surasi, 58-oyat.
6. Rasulov R. *Axloq va jamiyat*. – Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2017. – 98 b. – 43-bet.